

Ingrid Nymo

Universitetet i Bergen

Ingrid.Nymo@i.uib.no

Tåresønnen

Moderne mannsbiografi i tradisjon fra

Augustins *Bekjennelser*

Hva har Augustins *Bekjennelser* vel hatt å si for Henrik Ibsens dramakarakter Peer Gynt? Og hva kan dette verket videre ha hatt å si som pretekst for Dag Solstads roman *Professor Andersens natt*?

Begge spørsmåla kan virke søkt. Augustins *Bekjennelser* er skrevet på latin rett før år 400 i det daværende Romerriket. *Bekjennelser* – på Augustins latin *Confessiones* – er ei blanding av en kronologisk sjølbioografi og et antall filosofiske essay. *Peer Gynt* ble trykt i København i 1867. Prefigur for tittelfiguren var en norsk sagnfigur med samme navn. *Professor Andersens natt* er en norsk nåtidsroman gitt ut i 1996. I språk og sjanger, så vel som tid og rom er det langt fra Augustins sjølbioografi til Ibsens versedrama, og enda lengre til Dag Solstads fiksjonsprosa. Hva er så grunnlaget for den intertekstuelle kontinuitet jeg antyder?

Den påstanden jeg her vil presentere, og kort antyde argument for, er at Ibsens karakter Peer Gynt kan leses som en *tidlig*-moderne refigurering av en mannsbiografi Augustin alt 1400 år tidligere hadde modellert med *Bekjennelser*. Min påstand er videre at tittelfiguren i Dag Solstads roman om professor Andersen har drag av sjølfleksivt intellektuelt subjekt som gjør det rimelig å lese han som *sein*-moderne refigurering, ikke så mye av den unge Augustin i de 9 første, livshistoriske ”bøkene” (kapitlene) av *Confessiones*, som av den noe eldre Augustin i de 4 siste, essayistiske bøkene.

Solstads intellektuelle jegfigur fungerer langt på veg negerende i forhold til det sjølfleksive, filosofiske subjektet som er virkningen av talestemma i *Bekjennelser*, primært i de essayistiske bøkene, bok 10-13. Men når denne negerende effekten av Solstads jegfigur så først er observert, blir det nærliggende også å se morsskikkelsen i *Confessiones* (Augustins mor) negativt gjenfortalt i Solstads tekst, men da i ei kvinne som presumptivt er død.

Mens Lukasevangeliets fortelling om den fødende Maria¹ som gir liv til Jesus lyder for professorens øre, ser han i vinduet til nabohuset

det han oppfatter som mordet på ei kvinne. En metonymisk relasjon mellom fødsel og drap innleder på dette vis romanen. Den ender med at professoren, etter et møte med den antatte morderen, bryter forbindelsen med han og isolerer seg på badet. Mellom begynnelse og slutt blir professoren aldri ferdig med å undres over at han ikke har meldt mordet han har sett til politiet, og at den døde verken er blitt funnet eller etterlyst. Med sitt fravær i handlingsforløpet og sitt nærvær i professorens bevissthet danner den drepte kvinne et semantisk fokus i romanen.

Narrative analogier mellom den antatte morderen og professoren danner en tematisk nærhet mellom dem. Denne lesningen støttes av en skyldproblematikk representert ved ei fortelling om "Ørkenguden."² Det avsluttende badet kan derfor leses som en renselse. Men lest mot den intertekstuelle referansen til den fødende Maria i Lukasevangeliet fungerer badet like gjerne som et morsliv for professoren, men da som et morsliv løst fra begrepet om ei mor.

I Augustins biografiske fortelling har mora en sentral funksjon. Hos Ibsen kan Solveig-skikkelsen i *Peer Gynt* leses som en refigurasjon av mora i *Confessiones*; hun er da transformert fra biologisk til symbolsk mor. Hos Solstad kan hun derimot sies å bli refigurert av den drepte kvinne jegfortelleren mener å ha sett. Lest allegorisk kan videre badet i sluttscena hos Solstad – et varmt bad i et lukket rom – knytte forbindelsen tilbake til fødselstemaet og moderskapet i åpningsscena. Slik kan teksthistoriske forbindelser fra Augustin til Ibsen og videre til Solstad postuleres og tentativt begrunnes.

Men for å oppnå kredibilitet må traderingsvegen mellom tekstene omstendelig dokumenteres, og transformasjoner gjennom århundrer utredes. En slik dokumentasjon vil måtte omfatte formidling av *Confessiones* fra seinantikken til moderne tid langs minst tre ulike traderingsveger: 1) latintradisjonen, 2) helgentradisjonen (i lokale språkformer) og 3) nasjonalspråklige oversettelser og gjenfortellinger. Det arbeidet kan bare antydes med små eksempler her, da helst fra nasjonale traderinger av mor-sønnen, "tåresønnen" Augustin.

Peer Gynt ble utgitt på et tidspunkt da den sjølbiografiske delen av *Confessiones* i form av oversettelser og sekundær formidling av ulik art var i ferd med å bli integrert i den nordiskspråklige litteraturen. Tilpasset til nordiske lesere hva både språk og redaksjonelle kommentarer angår, kan Augustins biografi hevdes å ha blitt en livshistorisk, nærmere bestemt en mannsbiografisk grunntekst i nordisk litteratur, sjølsagt en blant flere. Kilder jeg etter hvert vil nevne, kan tyde på at denne prosessen har tatt til minst 30 år før Ibsens drama om *Peer Gynt* kom ut, at den så økte på helt fram mot 1950-tallet, for deretter raskt å avta

fram mot 1980-åra. Først etter at den første fullstendige oversettelsen av *Confessiones* i 1988³ utkom på et nordisk språk, var grunnen lagt for at også den filosofisk reflekterende diskursen i den andre halvdel (bok 10-13) kunne få en mulig diskursiv modellfunksjon for nordiskspråklig lesende og skrivende.

I dette perspektiv er det jeg teksthistorisk leser inn Dag Solstads romanfigur professor Andersen. Et viktig forbehold er da nødvendig. Like lite som jeg antar Ibsen under skriving av *Peer Gynt* var direkte påvirket av mor/sønn-fortellinga i Augustins *Bekjennelser*, vil jeg spekulere i om Solstad kan ha lest og blitt influert av den essayistiske, filosofiske diskursen i Augustins tekst, og i tillegg kan ha ønsket Ibsen-karakteren Solveig død. Her er snakk om litterært nedfelte, språklig tilgjengelige diskurser i kulturen, ikke om direkte påvirkning fra forfatter til forfatter og fra tekst til tekst. Og det er snakk om narrative mønstre å forstå tekster med, stilt til nordiske leseres disposisjon.⁴

Confessiones er ikke en tekst som har vært skjult og glømt og siden fått en renessanse. I tallrike latinske manuskript har dette verket vært tradert gjennom hele middelalderen. Det konstaterer James J. O'Donnell, utgiveren av en vitenskapelig kommentarutgave fra 1992.⁵ På latin er teksten sammenhengende tradert fra den ble skrevet til i dag, dvs. i om lag 1600 år. Denne latinske tradisjonen må sjølsagt ha vært Martin Luthers kilde da han ifølge Augustin-forskeren Pierre Courcelle leste Augustins relasjon til mora i *Confessiones* som en allegori, og lot Augustin representere *mennesket* i relasjon til guddommen, mens mora fikk representere *guddommen*.⁶ Den samme, sett i moderne nordisk perspektiv, lærde formidlingstradisjonen må Ludvig Holberg antas å ha hatt som en av sine kilder da han i 1738 gav ut sitt store kirkehistoriske verk, der han inkluderer Augustin. Hos Holberg er det bare ingen plass for Luthers allegoriske fortolkning av mor/sønn-forholdet i *Confessiones*. Der er Augustin i første rekke omtalt som institusjonsbygger, retoriker, polemiker og filosof.⁷ Det sjølrefleksivt fortellende subjektet i de 9 første bøkene av *Confessiones* er i Holbergs tradering viet liten eller ingen oppmerksomhet.

Annerledes forholder det seg med en teksthistorisk tradisjon som bevislig har formidlet Augustins biografi i nordisk språkform alt fra før den lutherske reformasjonen. Det dreier seg om helgenlitteraturen, dvs. om ei tradering som nødvendigvis må ha hatt flere og yngre kilder enn bare Augustins egen tekst. Under tittelen *Heilagra Manna Søgur* gav norrønfilologen C.R. Unger i 1877 ut ei samling helgenlegender bevart i norrøne manuskript.⁸ Et av disse manuskriptene er en versjon av *Augustinus Saga*, datert til 1300-tallet. Ungers versjon, som (inkludert et appendiks) er på drøye 30 sider,⁹ gir fyldig plass til fortellinga om

Augustin og mora Monica.¹⁰ Den norrøne oversettelsen ligger på dette punkt nær opp til Augustins beretning i bok 3 om et drømmesyn Monica en gang hadde om at sønnen etter hvert skulle komme til å dele det verdigrunnlaget hun baserte livet på.¹¹ Drømmen, og fortellestemmens kommentar til den, er i sagaen – som i bok 9 av *Bekjennelser* – fulgt av en samtale mellom mora og biskopen hun søkte råd hos for å få hjelp til å få sønnen på rett veg i livet. ”Gå nu din vej,” svarte biskopen, som etter hvert var blitt lei av moras tårer og bekymringer. ”Så sandt du lever, det er umuligt, at sådan en tåresøn kan gå til grunde!”¹²

Sett i teksthistorisk perspektiv kan helgensagaens tradering av fortellinga om Augustin og mora ha fungert som én av flere aktuelle pretekster for dannelsesromanens narrative mønster hjemme – borte – hjem. Denne tredelte modellen har *Augustinus Saga* sjølsagt tekstbelegg for hos Augustin. *Confessiones* åpner med et nært forhold mellom mor og sønn (jf. sekvensen ”hjemme”). Atskillelsen mellom dem (jf. sekvensen ”borte”) er tydelig markert i sagaen.¹³ Det er også den mystiske opplevelsen av spirituell forening med *det* eller *den* udelelige og udefinerbare Ene som i bok 9 gjenforener mor og sønn (jf. sekvensen ”hjem”). Sagaen omfatter videre fortellinga om moras død og sønnens etterfølgende lovprisning av hennes minne, begge med bok 9 hos Augustin som den åpenbare kilde.¹⁴

Så langt har jeg kort antydnet hvordan en mannsbiografisk mor/sønn-modell kan sies å ha vært en bærende narrativ struktur både i helgenlitteraturens og i augustinermunken Martin Luthers traderinger av Augustins bekjennelser. Hos Luther har jeg rett nok bare brukt en sekundær fortolkning.

Etter at trykkekunsten hadde gjort massespredning teknisk mulig, og renessansen i dens lutherske, reformatoriske versjon hadde gjort den individuelle livsfortellinga og det individuelle jeg til grunnleggende litterære paradigmer, fikk Augustins biografi en ny og viktig posisjon i protestantiske samfunn som de nordiske. Noen utbredt spredning kunne det likevel først være grunnlag for når utdanning, økonomi og andre nødvendige faktorer hadde gjort *lesning* til en demokratisk mulighet i befolkningen.

Den første nordiske oversettelsen av *Confessiones* er en dansk oversettelse fra 1843, utgitt av Foreningen til christelige Opbyggelses-skrifters Udbredelse i Folket under tittelen *Augustin i sine Bekendelser, som Opbyggelsesskrift*. Den omfatter redigerte utdrag av de livshistoriske bøkene, supplert av et tillegg om Augustins videre liv.¹⁵ Denne danske oversettelsen er ikke bare den eldste og korteste nordiskspråklige oversettelsen av *Confessiones* jeg har kunnet finne. Det er også den eneste som eksplisitt er utgitt med den spesifikke intensjon å fremme kristen

tru. Den nordiske oversettelsen som, meg bekjent, kommer nærmest en misjonerende presentasjon av teksten etter den tid, er utgitt på Bonniers forlag i Sverige i 1937, i serien Bonniers Klassiker Bibliotek. Den er oversatt og kommentert av Sven Lidman, som i innledningen mimer Augustins retorikk og personlige anliggende. Den uttalte intensjonen har vært ”att göra Augustinus å nyo levande i nu levande människors föreställningsvärld.”¹⁶

Alle øvrige oversettelser det har vært mulig å identifisere i danske, norske og svenske nasjonalbibliografier og spesialbibliotek, gir inntrykk av å være motivert av generelle, litteratur- og kulturformidlende intensjoner. Det framgår av til dels utførlige, informasjonstette innledninger skrevet av oversetterne eller av annen faglig ekspertise. Einar Mollands innledning i Åsmund Farestveits norske oversettelse fra 1943 er eksempelvis på hele 56 sider.¹⁷

Det jeg særlig har festet meg ved i denne og tallrike andre nordiske oversettelser av Augustins latinske tekst, er at alle oversettelsene utgitt fram til ca. 1990¹⁸ utelater de 3–4 siste, essayistiske bøkene (bok 11–13, evt. også bok 10) og bare gjengir Augustins livsfortelling i bok 1–9,¹⁹ av og til med tillegg av bok 10, som er et essay om minne, glømsel og erindring, og om formålet med å bekjenne. Jeg har videre festet meg ved at innledderne i de nordiskspråklige utgavene knapt nok unnlater å framheve at mora hadde avgjørende formende innflytelse på Augustin under hans utvikling til voksen mann. Perspektiv og formuleringer varierer, men vurderingene av mor/sønn-forholdet hjemles alltid i Augustins fortelling om sitt liv. Når A. Källström i 1860 gir ut den føste svenske oversettelsen, understreker han eksempelvis verdien av det åndelige moderskapet Monica utøver, som enda viktigere enn det kroppslige. Den åpenbare kilden er fortellerstemmen Augustin.²⁰ Når Stian Vemmestad litt seinere, i 1881, får trykt den første norske oversettelsen,²¹ forutsetter han ei allmenn lovprising blant leserne av morsskikkelsen Monica.²²

Så var da også Augustins biografi på dette tidspunktet blitt akademisk lærestoff i Norden. Så tidlig som i 1837 omtaler en dansk oversettelse av et eldre tysk akademisk læreverk Augustin og hva ”hans Moders Taarer og Bønner” fikk å si for han.²³ Men traderinger av Monicas funksjon i sønnens liv skrevet av nordiske forfattere er ikke observert før inn på 1850-tallet. I et dansk læreverk fra 1857 er f.eks. Monicas betydning nevnt.²⁴ Et bevart eksemplar av dette verket er stemplet ”Tromsø Seminarium.” Verket har altså hatt relevans for norsk lærerutdanning før 1902, da seminaret endret navn til Tromsø offentlige lærerskole.

Alt på 1850-tallet fins det altså indikasjoner på at Augustins biografi fortalt som en mor/sønn-diskurs kan ha blitt allment utbredt i Norden.

Samme året som det nevnte lærebok-eksemplet fra seminariet i Tromsø var gitt ut, dvs. i 1857, ble Augustin over halvannen side omtalt i ei norsk lærebok i kirkehistorie.²⁵

Siden lærebøker ordinært kan antas å formidle allerede kjent informasjon og anerkjente vurderinger, kan lærebokeksampler som de to nevnte fra 1857 indikere at fortellinga om Augustin og mora fra 1850-tallet av kan ha fått feste i nordisk mentalitet, i alle fall i Danmark og Norge. Løst fra den opprinnelige kilden, slik kunnskap ervervet gjennom skolen gjerne er, kan livsfortellinga i *Bekjennelser*, bok 1–9 gradvis ha utviklet seg til et kollektivt mønster for konseptualisering og kommunisering av individualitet og identitet i nordisk kultur. At kilden for denne biografiske diskursen opprinnelig kan ha vært Augustins *Bekjennelser*, har en kollektiv glømsel trulig borget for. Denne doble utviklinga må i så fall ha begynt minst om lag 30 år før Ibsen-dramaet *Peer Gynt* kom ut. Det indikerer bl.a. nevnte lærebokeksempel oversatt fra tysk.²⁶

Fra omkring 1860 har en massiv strøm av lærebøker, da i første rekke lærebøker i kirkehistorie, formidlet ei fortelling om ”tåresønnen” Augustin som ble en stor mann i historia. De fleste av disse traderingene er tilrettelagt for barneskolen, altså for det skoletrinnet der en hel befolkning i prinsippet vil ha kunnet komme i kontakt med den traderte ”tåresønnen” Augustin I 100–150 år har ”tåresønnen” tilhørt det reservoar av kulturskapende og personlighetsdannende fortellinger som skolen har formidlet.

Den unge Augustin er en romantisk helt, sier Augustin-forskeren Pierre Courcelle i en stort anlagt studie i europeiske pre- og postfigurasjoner av *Confessiones* publisert i 1963.²⁷ Ut fra sitt ståsted i fransk litteratur leser han den unge Augustin i *Confessiones* som en prefigurering av romantikkens helter etter ca. 1800.²⁸ En romantisk helt er i Courcelles perspektiv en mann. Det er implisert, men ikke sagt. Det er videre en mann styrt av egne valg og intensjoner, ikke av felles, etablerte normer. Uten kjønnsmessig fleksibilitet i resepsjonen av fortellinga om ”tåresønnen,” må denne tekstfiguren nødvendigvis ha modellert et mannlig jeg. Kvinner har da vært henvist til å integrere fortellinga om Monica, mannens dynamiske ”føderske,” hun som ikke bare gir han liv, men også personifiserer normen for hans dannelse. Alternativet i *Confessiones* er konkubinen, kvinna Augustin lever i lag med over mange år og får en sønn med. Hos Augustin er hun en bifigur, ei anonym og navnløs kvinne. I lærebokversjonene av Augustins liv er hun neppe tilkjent noen legitim funksjon.²⁹

Ikke så i Ibsens drama om *Peer Gynt*. Der kan navngitte kvinner *Peer* begjærer – Anitra, Den grønnskledde, Ingrid, og også på et

tidspunkt Solveig – leses som ulike transfigurasjoner av det erotiske begjærsobjektet, konkubinen, hos Augustin. Det erotiske begjæret Peer i Ibsens drama drives av, representerer i teksten ei dynamisk motkraft mot den Solveig han blir berget av, når han i siste akt blir avkrevd et sjøloppgjør og en personlig kjerne, en identitet.³⁰ Ved paradoksalt å erkjenne at hans eget jeg fullt og helt er avhengig av et annet menneske, av Solveig, blir Peer et fritt, sjølstendig jeg. Hun, ei kvinne, borger for hele Peers identitet. Hun personifiserer målet for hans liv, en organisk psykofysisk, spirituell identitet. Det romantiske ved Peer består ikke så mye i å strebe mot å bli et uavhengig jeg, som Peer gjør mens han fredløs og hjemløs flakker om i verden.³¹ Solveig kan leses som en refigurering av Augustins mor, da med det forbehold at det biososiale spirituelle moderskapet seinantikkens Augustin retorisk defineres ved i *Bekjennelser*, bok 9, hos Ibsen er spaltet i et biososialt moderskap (Peer Gynts mor, Åse) uten formende innflytelse på sønnen, og et formende *symbolsk* moderskap representert ved Solveig, som verken biologisk eller sosialt er mor til Peer.

Det Augustin skal *bli*, kan sies være skjult i Monica, i hennes indre, inntil det skjulte åpenbares i den ordløse, mystiske henrykkelsen det fortelles om i slutten av bok 9, rett før mora dør. Den unge sønnens *væren* blir da en åpenbart realitet. Den aldrende Peer erkjenner likedan sin *væren* åpenbart i gjenmøtet med Solveig i siste scene av *Peer Gynt*, akt 5, der han tillitsfullt legger seg i hennes fang og kaller henne for "Min Moder; min Hustru; uskyldig Kvinde".³² Lest på bakgrunn av Augustins sjølbioografi fungerer Solveig som en symbolsk, romantisk transformasjon av seinantikkens Monica.

Courcelle anno 1963 sammenligner litterære *karakterer* i et teksthistorisk perspektiv. Jeg er mer opptatt av narrative tekstforløp, mer presist av metaforiske mor/sønn-fortellinger, der det narrative forløpet er styrt mot et avgjørende slutt punkt som består i at en manns ideelle jeg blir åpenbart og erkjent som en funksjon av ei kvinnes "fødende" aktivitet i mannens liv. Denne prosessen kan ikke dekkende beskrives med Courcelles begrep om en romantisk helt. Det kan den derimot i noen grad ved hjelp av Charles Taylors begrep om romantiske epifanier, Premisset er da en kjønnteoretisk adaptasjon av begrepet "epiphany of being."³³ På hver sine premisser ser Courcelle og Taylor romantikken prefigurert hos Augustin, Courcelle i helteskikkelsen, Taylor i en epifanisk struktur.

Moderskapet i *Bekjennelser* fungerer epifanisk for et mannlig, refleksivt jeg bevisst sin egen utvikling og individualitet. Transformert til en romantisk "tåresønn" er denne opprinnelig seinantikke (manns-) biografien gradvis integrert i den nordiske kulturen som en kollektiv

moderne mannsdiskurs fra ca. 1850 av. Der er den tradert og bevart i et mangfoldig nettverk av oversettelser, av skolebøker og annen historisk fagprosa, og også i skjønnlitterære diskurser uten åpne spor av signaturen Augustin, eksempelvis *Peer Gynt*.

Fra 1988 og i åra framover er *Confessiones* i sin helhet oversatt til samtlige nordiske språk.³⁴ Det vitner om at den romantiske fortellinga om "tåresønnen," og det epifaniske moderskapet i denne fortellinga, for alvor har tapt relevans i kulturen. Dag Solstads roman fra 1996, *Professor Andersens natt*, kan gjelde som eksempel på en refleksiv jeg-diskurs som trekker større veksler på den essayistiske retorikken og den intellektuelle tematikken i de 4 siste bøkene enn i de livshistoriske 9 første bøkene. Litteraturprofessoren som anno ca. 1990 reflekterer over si tids litteratur og litteraturforståelse kontrastert mot Ibsens forfatterskap og Ibsen-forskinga, kan leses som en aktualiserende transformasjon av det seinantikke sjølrefleksive akademiske subjektet i *Confessiones*. Vurdert mot talestemmens visshet hos Augustin, oppnådd i løpet av den målrettede biografiske diskursen i bok 1–9, går litteraturprofessorens intellektuelle refleksjon en motsatt veg. En tvil på eget akademisk prosjekt, og på litteraturens verdi som erkjennelse, avløser i det narrative forløpet den faglige sjølbevissthet som hos Solstad ender i en desillusjonerende prosess. Det trusvisse intellektuelle jeg i preteksten (dvs. bok 10–13 av *Confessiones*) blir negert. Også den forutgående dannelsesprosessen i preteksten, bundet til mor/sønnfortellinga, negeres i romanen om professor Andersen.

Og likevel er ikke Solstads tekst noen polemisk mottekst verken til *Peer Gynt* eller *Bekjennelser*. Det er snarere slik at den narrative forma i *Professor Andersens natt* implisitt forkaster muligheten av en epifanisk væren av den art Solveig i *Peer Gynt*, så vel som Monica i Augustins biografi, manifesterer. Mens sluttscena i *Peer Gynt* "åpenbarer" Solveig som ei metaforisk mor for Peer, og på det vis lukker den tematiske prosessen, forblir *Professor Andersens natt* en vedvarende åpen tekst, der forskjell og avstand stadig åpner rom for nye lesninger. Hans refleksive intellektuelle jeg, professoren i han, rammes av tvil over egen akademisk posisjon. I motsetning til en kollega han oppsøker ved et annet universitet, har han ikke noe annet å falle tilbake på. Kollegaen har noe han mangler: ei ung kone og et lite barn. Sjøl er han skilt, hva også morderen fra julekveldsscena forteller at han er, når de to møtes.

Professorens liv er tømt for relasjoner som kan "åpenbare" et gjenkjennelig, stabilt sjølv hos han. Her skiller han seg klart fra både sjølbiografen Augustin omkring år 400 og dramaskikkelsen Peer Gynt på 1860-tallet. Den spredning fortellinga om "tåresønnen" fikk i Norden fra andre halvdel av det 19. århundret og videre inn på 1900-tallet, kan

forklares med familiens – og særlig moderskapets – posisjon i moderne nordisk mentalitet. *Professor Andersens natt*, utgitt ved slutten av det 20. århundret, har ingen tilsvarende fast forankring i ei ”stor” fortelling om hva moderskapet og familien har å bety for dannelsen av mannlige sjølv. Den har da heller ikke en målrettet struktur som kan lede lesningen mot positive innsikter åpenbart i språket. Der bekreftelse og nærvær kan sies være grunnformer i Ibsens drama, tenderer negasjon og fravær til å være mønsterdannende i Solstads roman om professor Andersen.

Med hjelp fra Charles Taylors *Sources of the Self* har jeg foran antydnet at mannsbiografien i *Peer Gynt* kan innskriveres i en romantisk fase av en augustinsk teksttradisjon. Med støtte i den samme teksten kan den refleksive stemmen i *Professor Andersens natt* skrives inn i en langt yngre, modernistisk fase. Da må mellomrommet mellom ulike tekstsekvenser legges til grunn for lesningen, ikke det som åpenbares i sekvensene.

Noter

¹ Luk 2, 4–7.

² Dag Solstad: *Professor Andersens natt* [1996]. 2. oppl. Oslo 2008, s. 135ff. Jf. fortellinga om Moses og lovtavlene i Mosebøkene.

³ Torben Damsholt (utg.), Augustins *Bekendelser*. København 1988. 3. opplag 1998.

⁴ Da Torben Damsholts danske oversettelse først var gitt ut, gikk det bare 2 år før den første fullstendige svenske oversettelsen kom ut. I rask rekkefølge fulgte så en færøysk, en islandsk og en norsk utgave av alle de 13 bøkene Augustins tekst omfatter. For nærmere informasjon, se note 21.

⁵ James J. O'Donnell, *Augustine Confessiones*, 3 b. Oxford 1992.

⁶ Pierre Courcelle, ”Luther interprète des *Confessions* de Saint Augustin”, i *Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses*, b. 39, Paris 1959.

⁷ Ludvig Holberg, *Almindelig Kirke-Historie Fra Christendommens første Begyndelse til Lutheri Reformation* = Carl S. Petersen (utg.), *Ludvig Holbergs Samlede Skrifter*, b 10. København 1930.

⁸ C. R. Unger (utg.), *Heilagra Manna Sögur*, Christiania 1877.

⁹ Unger 1877, s. 122–152.

¹⁰ Unger 1877, bl.a. s. 122–124, 126f, 134ff og 150ff.

¹¹ I drømmen ser mora sønnen komme og stille seg på samme ”målestav” som henne (Damsholt 1998, s. 58). ”Målestav” er Damsholts oversettelse av ”regula” i den latinske teksten (O'Donnell 1992, b. 1, s. 31). *Augustinus saga* forteller at mora så ”son sinn standa hia ser i þeiri saumu *liniu*, sem hon stoð” (Unger 1877, s. 124; mi kursivering).

¹² Damsholt 1998, s. 59; mi kursivering. ”Tåresøn” er Damsholts oversettelse av latintekstens ”filius istarum lacrimarum” (O'Donnell 1992,

b. 1, s. 32). På norrønt lyder svaret fra biskopen: "Far brutt fra mer ok halltt goðum lifnaði þinum, eigi maa þat verða, at son þinn fyrir uthelling þinna tara fyrirfaraz." (Unger 1877, s. 125)

¹³ Unger 1877, s. 126f.

¹⁴ Unger 1877, s. 136ff.

¹⁵ Forordet opplyser at en tysk oversettelse fra året før var forbilde for denne danske utgaven.

¹⁶ *Augustinus' bekännelser om sin omvändelse*, overs. og innledn. v. Sven Lidman, Stockholm, 4. oppl. 1937, s. 38.

¹⁷ Åsmund Farestveit (utg.), *Bekjennelser*, Oslo 1943, 2. utg. 1965.

¹⁸ Jf. note 1, 2 og 15.

¹⁹ Iflg. Poul Behrendt var ikke dette noen ny tradisjon, oppstått omkring 1850. "I 1631" opplyser han i *Viljens former*, "redigerede en jesuit ved navn Heinrich Wangnereck en i samtiden højt skattet tekstudgave, som simpelthen udelod *Bekendelsers* tre sidste bøger" (Poul Behrendt, *Viljens former*, København 1974, s. 16). Dokumentasjon blir ikke gitt. Jeg har heller ikke kunnet verifisere denne opplysningen hos Behrendt. Jeg har derimot informasjon om en engelsk oversettelse ved Sir Tobie Matthew, først utgitt på Saint-Omer : English College Press i 1620. Om det er en forkortet eller fullstendig utgave, kjenner jeg foreløpig ikke til.

²⁰ A. Källström, *S. Aurelii Augustini bekändelser*, Stockholm 1860, s. IV.

²¹ Mens forkortede utgaver av *Confessiones* har vært tilgjengelig på dansk, svensk og norsk fra hhv. 1843, 1860 og 1881, ser det ut til at Island og Færøyane fikk sine første oversettelser først etter at de hadde oppnådd politisk uavhengighet av Danmark på 1940-tallet. *Confessiones*, bok 1-9 ble oversatt til islandsk i 1962 (Ágústínus, *Játningar*, overs. Sigurbjörn Einarsson. Menningarsjóður 1962), bok 1-13 (dvs. hele verket) i 2006 (Ágústínus, *Játningar*, overs. Sigurbjörn Einarsson. Hið Íslenzka bókmenntafélag 2006). På færøysk ser det ut til at den første utgaven kom først i 2003. Det var da til gjengjeld en fullstendig utgave (*Augustinus, Játanir*, overs. Eilif Samuelson. Hemlið 2003).

²² Stian Vemmestad (utg.), *Aurelius Augustinus' Bekjendelser*, Christiania 1881, s. V.

²³ Karl Hase, *Kirkehistorie: Lærebog Nærmest for akademiske Forelæsninger*, Kjøbenhavn 1837, s. 126f.

²⁴ M. Melbye (utg.), *Fortællinger af kirkehistorien*, Odense 1857.

²⁵ Begtrup, J(ulius?), *Ny-Kirkehistorie*, Aalesund 1857, s. 26ff.

²⁶ Da er bare nasjonalspråklig formidling av *Bekjennelser* tatt med i vurderinga, og bare trykte nasjonalspråklige kilder. Med unntak av oversatte tekstutgaver er all tradering basert direkte på latinske utgaver holdt utafor.

²⁷ Pierre Courcelle, *Les Confessions de Saint Augustin dans la Tradition littéraire. Antécédents et Postérité*, Paris 1963.

²⁸ Courcelle 1963, kap. X: "Le jeune Augustin, héros romantique," s. 461ff.

²⁹ Det er en foreløpig konklusjon, basert på usystematisk observasjon.

³⁰ Henrik Ibsen, *Peer Gynt*, i *Henrik Ibsens skrifter*, b. 5, Oslo: Oslo Universitet 2007, s. 671–746; jf. Ingrid Nymo: "Male Identity in *Peer Gynt*." i Frode Helland m.fl. (red.), *The Living Ibsen, Acta Ibseniana* 2006, Oslo 2007, s. 261–266.

³¹ Ibsen 2007, b. 5, s. 648f.

³² Ibsen 2007, b. 5, s. 746.

³³ Charles Taylor, *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*, Cambridge 1989, bl.a. s. 419 og 466.

³⁴ Jf. note 21.